

Buxoro ixtisoslashgan san'at maktabi o'quvchilariga vokal qo'shiqchiligini o'rgatishda qo'llaniladigan metodlar va usullar

Nafisa Nasretdinova

Buxoro psixologiya va xorijiy tillar instituti

Annotatsiya: Vokal qo'shiqchiligini o'rgatishda turli metod va usullar qo'llaniladi. Nafas olish texnikasi, ovozni isitgich mashqlari, diktsiyani rivojlantirish, diapazonni kengaytirish, emotsional ifoda va akustik tahlil qilish - bularning barchasi o'quvchilarning vokal mahoratini oshirishga xizmat qiladi. Doimiy mashq va sabr bilan har bir talaba o'z ovoz imkoniyatlarini rivojlantirib, yuksak darajaga erishishi mumkin. Vokal san'ati insonning ovoz vositasida musiqa yaratish mahoratini o'z ichiga oladi. Vokal qo'shiqchiligini o'rgatish murakkab jarayon bo'lib, unda nafaqat texnik, balki hissiy va ijodiy jihatlar ham e'tiborga olinadi. Vokal o'qitish metodlari talabalar ovozini to'g'ri shakllantirish, nafas olish texnikasi, intonatsiya va emotsional ifodani rivojlantirishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: vokal san'ati, vokal qo'shiqchiligi, musiqa yaratish, ovoz vositasi, ovoz texnikasi, hissiy va ijodiy jihatlar, samarali metodlar va usullar

Methods and techniques used in teaching vocal singing to students of the Bukhara Specialized Art School

Nasretdinova Nafisa

Bukhara Institute of Psychology and Foreign Languages

Abstract: Various methods and techniques are used in teaching vocal singing. Breathing techniques, voice warming exercises, diction development, range expansion, emotional expression and acoustic analysis - all of these serve to improve students' vocal skills. With constant practice and patience, each student can develop their vocal capabilities and reach a high level. Vocal art includes the skill of creating music using the human voice. Teaching vocal singing is a complex process, in which not only technical, but also emotional and creative aspects are taken into account. Vocal teaching methods are aimed at the correct formation of students' voices, the development of breathing techniques, intonation and emotional expression.

Keywords: vocal art, vocal singing, music creation, vocal instrument, vocal technique, emotional and creative aspects, effective methods and techniques

Vokal san'ati insonning ovoz vositasida musiqa yaratish mahoratini o'z ichiga oladi. Vokal qo'shiqchiligini o'rgatish murakkab jarayon bo'lib, unda nafaqat texnik, balki hissiy va ijodiy jihatlar ham e'tiborga olinadi. Vokal o'qitish metodlari talabalar ovozini to'g'ri shakllantirish, nafas olish texnikasi, intonatsiya va emotsional ifodani rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu maqolada vokal qo'shiqchiligini o'rgatishda qo'llaniladigan eng samarali metodlar va usullar haqida so'z yuritimiz.

1. Nafas olish texnikasini o'rgatish

To'g'ri nafas olish vokal qo'shiqchiligida eng muhim jihatlardan biridir. Nafas olish texnikasini o'rgatish quyidagi usullar orqali amalga oshiriladi:

- Diafragmatik nafas olish - Ovoz kuchini oshirish va barqarorligini ta'minlash uchun diafragma orqali chuqur nafas olish o'rgatiladi.
- Mashqlar - O'quvchilar nafasni to'g'ri taqsimlash uchun maxsus mashqlar bajaradilar. Masalan, chuqur nafas olib, havoni uzoq chiqarish texnikasi o'rgatiladi.
- Kontrolli nafas olish - Vokal davomida havoni tejash va to'g'ri ishlatish uchun maxsus usullar o'rgatiladi.

2. Ovozni isitgich mashqlari

Vokal qo'shiqchiligida ovoz paychalarining to'g'ri ishlashi uchun isitgich mashqlar muhim ahamiyatga ega:

- Vokal gimnastikasi - Ovozni ochish va yumshatish uchun sodda mashqlar bajariladi.
- Tonalitet mashqlari - Turli balandlikdagi tovushlarni chiqarish orqali ovoz diapazonini kengaytirish mashqlari bajariladi.
- Lips trill va tongue trill - Lab va tilni ishlatish orqali ovoz vibratsiyasini yaxshilash mashqlari qo'llaniladi.

3. Artikulyatsiya va diktsiyani rivojlantirish

Qo'shiqchilikda so'zlarni aniq talaffuz qilish va ifodali aytish muhim ahamiyat kasb etadi. Buning uchun:

- Til va lab mashqlari - Artikulyatsiyani yaxshilash uchun til, lab va jag' harakatlari bilan bog'liq maxsus mashqlar o'tkaziladi.
- Tezkor she'r va turlar aytish - Murakkab so'z va jummalarni tez talaffuz qilish orqali diktsiyani oshirishga erishiladi.
- Ovozni barqarorlashtirish - Aniq va ifodali qo'shiq kuylash uchun nutq texnikasi takomillashtiriladi.

4. Intonatsiya va diapazonni kengaytirish

Vokal san'atining eng muhim jihatlaridan biri - ovoz diapazonini kengaytirish va to'g'ri intonatsiyani hosil qilishdir:

- Ovoz diapazonini kengaytirish mashqlari - Turli balandlikdagi notalarni chiqarish mashqlarini bajarish orqali ovoz imkoniyatlari kengaytiriladi.

- Skala va gamma mashqlari - Notalarni aniq va barqaror aytish uchun do-re-mi-fa-sol-la-si kabi mashqlar ishlatiladi.

- Ovoz nazorati - O'quvchilarga ovozni pastdan yuqoriga va aksincha to'g'ri o'tkazish o'rgatiladi.

5. Emotsional ifoda va sahnaviy mahorat

Qo'shiqchilik faqatgina texnikani o'z ichiga olmaydi, balki ifodali ijro ham muhim ahamiyatga ega:

Mimika va tana harakatlari - Qo'shiqni jonli ifodalash uchun artistik harakatlar va yuz ifodalari mashq qilinadi.

Ritm va musiqiy his - Musiqa bilan uyg'un harakat qilish va sahnaviy o'zini tutish texnikalari o'rgatiladi.

Tuyg'ularni yetkazish - O'quvchilarga qo'shiq matni va ma'nosini tinglovchiga yetkazish usullari o'rgatiladi.

6. Tinglash va akustik tahlil qilish

Qo'shiqchilikni o'rgatishda talabalarni o'z ovozini tinglash va tahlil qilishga o'rgatish muhimdir:

Ovoz yozuvlarini tinglash - O'quvchilar o'z ijrolarini yozib, ularni qayta tinglash va kamchiliklarini tahlil qilish orqali rivojlanadilar.

Talabalar uchun vokal pedagogika bo'yicha ko'plab ilmiy va uslubiy adabiyotlarga qaramay, vokal anatomiyasi va ovoz fiziologiyasini o'rganish juda kam uchraydi. Ovoz tayyorlash bilan shug'ullanadigan kam sonli o'qituvchilar o'quvchilarning ovoz apparati rivojlanishining fiziologik jihatiga e'tibor berishadi. Kam sonli amaliyotchi o'qituvchilar o'zlarining kasbiy faoliyatida butun inson tanasining rezonans hajmlaridan foydalanish tamoyillariga tayanadilar. Amaliyot shuni ko'rsatdiki, bu usul talabani ovozli ovozini rivojlantirish va samarali shakllantirish uchun juda samarali.

Olimlar, o'qituvchilar, san'atshunoslar, fiziologlar va psixologlarning jarangdor kuylash texnikasi asosida o'quvchilarning ovozli ovozini shakllantirishga qaratilgan taniqli tadqiqotlari nafaqat intellektual tashabbus, balki musiqa pedagogikasi va vokal ta'lim amaliyotiga bo'lgan zudlik bilan zaruratdir, buning ahamiyati ma'lum bir tendentsiyalar to'plami bilan tasdiqlanadi, bu esa kelajakdagi ta'lim sifatini talab qiladi. Ushbu kontekstda quyidagi aniqlangan va ob'ektiv ravishda mavjud qarama-qarshilik eng keskindir: o'quvchilarning vokal ko'nikmalarini rivojlantirishning tashkil etilgan tizimli va izchil jarayoni bilan pedagogik ta'lim muassasalari (universitetlar, kollejlari, bolalar musiqa maktablari va qo'shimcha ta'lim maktablari) sharoitida rezonator qo'shiqchilikni rivojlantirish uchun zarur bo'lgan nazariy tamoyillar va amaliy va uslubiy ishlanmalarning etarli darajada rivojlanmaganligi.

Mashhur qo‘shiqchilarning ijrosini tahlil qilish - Ularning texnikasi, intonatsiyasi va ifodalash uslubini o‘rganish orqali tajriba orttiriladi.

Ovoz nazorati va tahlili - Talabalarga o‘z ovozlari baholash va yaxshilash yo‘llari o‘rgatiladi.

Agar o‘quv jarayoni jarangdor kuylash texnikasiga asoslangan bo‘lsa, talabalarning ovozli ovozini shakllantirish samarali bo‘ladi, bu:

- o‘quvchining individual musiqiy qobiliyati, uning jismoniy chidamliligi va tana tuzilishining fiziologik xususiyatlarini hisobga olgan holda bajariladigan dasturni tanlash;

- har bir talaba uchun ishlab chiqilgan va uning individual xususiyatlariga va mashg‘ulot olib boriladigan musiqaga yo‘naltirilgan ta‘lim muhitiga qarab maxsus vokal mashqlaridan foydalanish;

- umumiy, oliy va qo‘shimcha ta‘lim tizimlari uchun jarangdor kuylash texnikasi asosida talabalarning vokal ko‘nikmalarini rivojlantirishning universal metodologiyasini ishlab chiqish.

Tadqiqot maqsadlari:

1. Vokal pedagogika va musiqa ta‘limi rivojlanishining zamonaviy tendentsiyalarini hisobga olgan holda jarangdor kuylash texnikasi asosida talaba ovozini shakllantirish jarayonining mohiyati va mazmuni asoslarini aniqlash.

2. Umuman insonning fiziologik tuzilishiga, xususan uning ovoz apparatiga qarab vokal ko‘nikmalarini shakllantirish qonuniyatlarini, ovoz tayyorlashda rezonans texnikasini qo‘llashning ijobiy va salbiy tomonlarini aniqlash va qo‘shiqchilik mahoratini rivojlantirishning asosiy usuli sifatida rezonansli kuylash texnikasiga bo‘lgan ehtiyojni asoslash.

3. Umumiy, oliy va qo‘shimcha ta‘lim tizimi sharoitida jarangdor kuylash texnikasi asosida o‘quvchilarning vokal ko‘nikmalarini rivojlantirishning universal usulini ishlab chiqish va tajribada sinab ko‘rish.

4. Jarangli kuylash texnikasi asosida o‘quvchilarning vokal ko‘nikmalarini rivojlantirishni miqdoriy va sifat jihatidan baholash mezon-diaagnostika vositalarini ishlab chiqish, uning doirasida jarangdor kuylash texnikasining o‘quvchilarning vokal ijro mahoratini rivojlantirishga ta‘siri darajasini aniqlash hamda turli darajadagi ta‘lim muassasalari va yo‘nalishi amaliyotida undan foydalanishning maqsadga muvofiqligini eksperimental tarzda isbotlash.

Belgilangan vazifalarni hal qilish jarayonida tadqiqot muallifi nazariy va empirik tadqiqot usullari majmuasidan foydalangan: ilmiy, tarixiy, maxsus, vokal va biografik adabiyotlarni o‘rganish, boshqa ta‘lim muassasalarining ustoz o‘qituvchilari, innovatsion o‘qituvchilarining pedagogik tajribasini o‘rganish; o‘z amaliy faoliyati natijalarini qo‘llash, eksperimental ma‘lumotlarni qiyosiy tahlil qilish; anketalar, suhbatlar; anketalar, ommaviy nutqda ishtirok etish; qo‘shiqchilikni o‘rgatish

jarayonida rezonans texnologiyasidan foydalangan holda muallif tomonidan ishlab chiqilgan metodikaning samaradorligini tasdiqlash maqsadida tajriba va nazorat guruhlarida talabalarni kuzatish; o'quvchilarning vokal qobiliyatlarini rivojlantirish darajalarini mezon asosida baholash; tadqiqot muammosi bo'yicha pedagogik tajribani umumlashtirish; ishtirokchilarning kuzatishi, eksperimental vaziyatlar; ushbu rezonansli texnikadan foydalangan holda o'qituvchilarning ijodiy yutuqlarini tahlil qilish.

Xulosa qilib shuni aytish kerakki, vokal qo'shiqchiligini o'rgatishda turli metod va usullar qo'llaniladi. Nafas olish texnikasi, ovozni isitgich mashqlari, diktsiyani rivojlantirish, diapazonni kengaytirish, emotsional ifoda va akustik tahlil qilish - bularning barchasi o'quvchilarning vokal mahoratini oshirishga xizmat qiladi. Doimiy mashq va sabr bilan har bir talaba o'z ovoz imkoniyatlarini rivojlantirib, yuksak darajaga erishishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. КБ Холиков. Различие между музыкальной культурой и музыкальным искусством в контексте эстетики. Наука и образование 3 (5), 1562-1569
2. КБ Холиков. Пение по нотам с сопровождением и без него на занятиях по сольфеджио в высших учебных заведениях. Наука и образование 3 (5), 1326-1331
3. КБ Холиков. Место творческой составляющей личности учителя музыки и ее роль в обучении детей в общеобразовательной школе. Наука и образование 3 (8), 145-150
4. КБ Холиков. Модульная музыкально-образовательная технология как важный фактор развития образовательного процесса по теории музыки. Научный прогресс 2 (4), 370-374
5. КБ Холиков. Проектирование состава хорового коллектива из числа учащихся школ в условиях Узбекистана. Научный прогресс 2 (3), 1094-1100
6. КБ Холиков. Роль электронного учебно-методического комплекса в оптимизации музыкального образования в общеобразовательных школах. Научный прогресс 2 (4), 114-118
7. КБ Холиков. Необходимые знания в области проектирования преподавания музыкальной культуры Узбекистана. Научный прогресс 2 (6), 952-957
8. КБ Холиков. Характерные особенности голоса у детей, певческая деятельность Наука и образование 3 (2), 1195-1200
9. КБ Холиков. Вокал, вокалист, вокализовать. Ария, ариозо и ариетта. Наука и образование 3 (2), 1188-1194
10. КБ Холиков. К вопросу о вокальной музыке об адресате поэтического дискурса хора. Научный прогресс 2 (3), 1087-1093

11. КБ Холиков. Некоторые методические трудности, возникающие при написании общего решения диктанта по предмету сольфеджио. Научный прогресс 2 (3), 734-742
12. КБ Холиков. Теоретические особенности формирования музыкальных представлений у детей школьного возраста. Научный прогресс 2 (4), 96-101
13. КБ Холиков. Подробный анализ музыкального произведения. Наука и образование 4 (2), 1069-1075
14. КБ Холиков. Оптимальные методы и креативность для определения тональности бемоль мажор и минор. Наука и образование 3 (10), 533-539
15. КБ Холиков. Новые лингвистические тенденции в музыкальном образовании в хоровом пении. Научный прогресс 2 (3), 1025-1031
16. КБ Холиков. Специальный барьер для заключительного этапа каденции как процесс музыкально-технической обработки произведения КБ Холиков. Science and Education 4 (7), 345-349
17. КБ Холиков. Тенденции строгой и детальной фиксации в музыке. Scientific progress 2 (4), 380-385
18. КБ Холиков. Психолого-социальная подготовка студентов. Социальный педагог в школе: методы работы. Science and Education 4 (3), 545-551
19. КБ Холиков. Обучение хоровому пению в рамках кружковой деятельности. Scientific progress 2 (3), 715-721
20. КБ Холиков. Эффективные способы изучения музыкальных элементов в школьном обучении. Scientific progress 2 (4), 108-113
21. КБ Холиков. Проблемы автоматизированного сбора информации по анализу музыки гармонию, кантрапункта и совокупность аккордов. Scientific progress 2 (4), 361-369
22. КБ Холиков. Некоторые задачи, сводимые к вокальным управлениям голоса, при кантрапунктной музыки. Scientific progress 2 (3), 697-704
23. КБ Холиков. Природа отношений, регулируемых инструментом возбуждения музыкальных эмоций при коллективном пении. Scientific progress 2 (3), 1032-1037
24. КБ Холиков. Проектирование потока информации для балансировки разделения познания и поведения абстрактных влияний на мозг человека. Наука и образование 6 (1), 28-34
25. КБ Холиков. Сложная полифоническая музыка и пластичность мозга при смещении одних мозговых структур относительно других. Наука и образование 6 (1), 148-153
26. КБ Холиков. (2025). Поликомиллойиды генератор музыкального воспроизводимости пианиста в психофизиологии. Science and Education, 6 (1), 134-141.

27. КБ Холиков. Классические, этические и моральные дилеммы музыкальной философии влияния на психофизиологию. Наука и образование 6 (1), 163-168

28. КБ Холиков. Динамическая обработка музыкального тембра и ритма в гипоталамусе головного мозга, обработка в рефлекторной дуге. Наука и образование 6 (1), 65-70

29. КБ Холиков. Осознанное восприятие музыки посредством позитронно-эмиссионной томографии мозга и сети внимания к разучиванию произведения. Наука и образование 6 (1), 142-147

30. КБ Холиков. Влияние классической музыки на развитие центральной нервной системы. Наука и образование 6 (1), 49-56